యోగ్యుడు

అది పెళ్ళివారిల్లు. అందులోనూ మగపెళ్ళి వారిల్లు. అంతా హడావుడిగా తిరుగుతున్నారు. రాఘవయ్యగారి కొడుకు వివాహం. రాఘవయ్యగారు ఓ సంవత్సరం క్రితం తహశీల్దారుగా రిటైరయ్యారు. ఆయనకు నలుగురు కొడుకులు. పెద్దకొడుక్కి ఉండూర్లోనే మునిసిపాలిటీ ఆఫీసులో ఉద్యోగం. రెండవవాడు స్టేట్ బాంకులో ఉద్యోగం సంపాదించుకొన్నాడు. ప్రక్క ఊర్లో ఉన్న బ్రాంచి ఆఫీసులో ఉద్యోగం. రోజూ పోయి వస్తుంటాడు. మూడవవాడు అదే ఊళ్ళో సబ్‌ట్రెజరీ ఆఫీసులో గుమాస్తా. ప్రస్తుతం చివరివాడు బి.యస్సీ. వరకు చదివి ఉద్యోగం కోసం ప్రయత్నించక మెడికల్ స్టోరు నడుపుతున్నాడు. రాఘవయ్యగారికి తాతలనాటి రెండంతస్తుల భవనముంది. ఆయనకు మూడొందలు వరకూ పెన్షను వస్తుంది. ముగ్గురు కొడుకులూ జీతమంతా తండ్రి చేతిలో పోస్తే, నాలుగవ కొడుకు షాపులో ఆదాయం, పెట్టుబడులు ఎప్పటికప్పుడు లెక్కగట్టి తెలియజేస్తుంటాడు. రాఘవయ్య కొడుకుల జేబు ఖర్చుకి తనే ఇంతని ఇస్తాడు. ఏది ఏమయినా అది అసలు సిసలైన ఉమ్మడి కుటుంబం.

రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు ముహూర్తం. ముఖ్యమైన వాళ్ళంతా రెండు రోజుల క్రితమే వచ్చారు. పెళ్ళి రోజు కాబట్టి ఉదయం నుంచి బంధువులు రావడం రద్దీగా ఉంది. వచ్చిన వాళ్ళను పరామర్శించడం, వాళ్ళకు కాఫీ టిఫిన్లు అందించడం అంతా హడావుడిగా ఉంది. పచ్చని తోరణాలు లక్ష్మీకళను చూపుతున్నాయి. రాఘవయ్యగారు, మిగతా అతని కుటుంబ సభ్యులంతా రామం ఇంకా ఎందుకు రాలేదా అని ఆలోచిస్తున్నారు. రామం రాఘవయ్యగారికి స్వయాన తమ్ముని కొడుకు. అతనంటే ఇంటిల్లపాదికీ ప్రాణం. మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు వచ్చాడు రామం భార్యాబిడ్డలతో.

ఆ రాత్రి రాఘవయ్యగారి స్తోమతకు తగ్గట్లు పెళ్ళి వైభవంగా జరిగింది. అందంతోబాటు బి.ఎ. వరకు చదివిన విద్యావంతురాలయిన కోడలు రావడం అతనికి సంతోషాన్ని కలిగించింది. క్రొత్త చుట్టాల పరిచయాలతో, సరిక్రొత్త చీరల ధగధగలతో, వియ్యపురాళ్ల ఛలోక్తులతో, బావామరదళ్ల సరస హాస్యోక్తులతో జరిగిపోయింది కాలం. రామం ఓ పది రోజులుండి తర్వాత హైదరాబాదు బయలుదేరాడు. అందరూ బాధగా వీడ్కోలిచ్చారు. నిన్న మొన్న పెళ్ళయిన లక్ష్మి కూడా కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకొంది.

'అవును. రాఘవయ్యగారింట సభ్యులయిన ప్రతి ఒక్కరికీ ఈ ఆపేక్షలూ, ఆదరణలూ తప్పవేమో. అది తరతరాలుగా వస్తున్న ఆ ఇంటి మహాత్మ్యమేమో, అనుకొన్నాడు రామం పెద్దనాన్న గురించి ఆలోచిస్తూ.

• • •   • • •   • • •

లక్ష్మి కాపురానికి వచ్చి అప్పుడే నెల అయింది. కాని అక్కడ పరిస్థితులు ఇప్పటికీ వంట పట్టించుకోలేకపోతోంది. మొత్తం రాఘవయ్యగారిల్లు రెండతస్తుల భవనం. ముందు,

వెనుక చాలా ఖాళీస్థలముంది. క్రింద వరండా, మధ్యలో హాలు, దాన్ని ఆనుకొనే నాలుగు గదులు ఉన్నాయి. ఒకదాంట్లో తనూ, తన భర్తా ఉంటారు. మిగతా మూడు గదుల్లో ముగ్గురు అన్నదమ్ములూ, వాళ్ళ భార్య పిల్లలూ పడుకొంటారు. రాఘవయ్య దంపతులు హాల్లో పడుకొంటారు. మేడ మీద రెండు పెద్ద గదులున్నాయి. ఒకటి బంధువులు వచ్చినప్పుడు వాడుతారు. రెండవది రాఘవయ్య దంపతులది. వాళ్లబట్టలు, తదితర వస్తువులు అందులో ఉంటాయి. హాల్లో కామన్ రేడియో ఉన్నా, ప్రతి ఒక్కరికీ పాకెట్ ట్రాన్సిస్టర్ ఉంది. పగలంతా కలసి తిరిగినా, పడుకోబోయేటప్పటికి ఎవరి గదిలోవారు చేరుకొంటారు. పెద్ద, చిన్నా కలసి పాతిక మందున్న పెద్ద కుటుంబం అది.

క్రొత్త కోడలు కనుక తనకు పెద్దపెద్ద పనులు అంట గట్టడం లేదు. తను ఇప్పుడు వంట రూములో కూరలు తరగడం వరకే చేస్తోంది. అన్న వండి వార్చడం, గిన్నెలు కడగడాలూ, పప్పురుబ్బడం, భోజనాలు పెట్టడం ఇవన్నీ అత్తగారు, పెద్దకోడలు చూసుకొంటున్నారు.

మిగతా ఇద్దరి కోడళ్ల డ్యూటీ బట్టలుతకడం, టిఫిన్ కారియర్లు సర్దిపిల్లల్ని స్కూలుకు పంపడం. లక్ష్మికి సన్నగా వణకు మొదలయింది ఆలోచిస్తూంటే. తననూ బట్టలుతికే పనికి నియమిస్తారేమో! ఆ బావి దగ్గర రోజూ అంత ఎత్తున పడే వాటిని చూస్తూంటే భయం పుడుతూ ఉంది. ఇంత అందమైన, నాజూకయిన తన శరీరం ఇంకేమయినా ఉందా. అయినా పెళ్ళయిన వెంటనే వేరే కాపురం పెట్టక ఇదేమిటి? అనుకొంది.

ఆ రాత్రి చల్లగా అసలు విషయం ఎత్తింది లక్ష్మి. ప్రక్కలో బాంబు పడ్డట్లు ఫీలయ్యాడు వేణుగోపాల్.

“ఏమిటి నువ్వనేది” అన్నాడు చివరకు.

“మనం వేరు కాపురం పోదామండీ. అందరం దొడ్డి భోజనం కలిసి చేయడం. సర్కస్ గుడారంలో లాగా పిల్లల అల్లరి. ఒక ప్రశాంతమయిన వాతావరణంలేదు. ఇవన్నీ నాకు నచ్చవండీ” మనసులోని మాటలన్నీ బయట పెట్టేసింది.

వేణుగోపాల్ మౌనంగా ఉన్నాడు. లక్ష్మి చిన్నగా ఏపుడు మొదలు పెట్టింది. ఆమె ఏడుస్తూ ఉంటే వేణుగోపాల్‌కు ఏమిటేమిటోగా ఉంది. ‘ఎవరూ ఊహించని ఈ ఆలోచన ఈవిడకెలా వచ్చింది. ఇది తెలిస్తే కుటుంబంలో అగ్ని ప్రజ్వరిల్లదా’ అనుకొన్నాడు. అందుకనే అనునయంగా భార్య భుజంమీద చేయివేసి తన వైపు త్రిప్పుకొని కళ్ళు తుడుస్తూ అన్నాడు.

“నీవు భ్రమలో ఉన్నావు. ఇలా కలసి ఉమ్మడి కుటుంబంగా ఉన్నందువల్ల లాభాలు నీకర్థం కావడంలేదు. అందరం కలసి వండుకొని తిన్నందువల్ల ఎంత ఖర్చు కలసి

వస్తుందంటావ్. ఇంకో విషయం కూడా ఆలోచించు. ఏ ఒక్కరు అనారోగ్యంతో పనిచేయలేక పడుకొన్నా రోజులు హాయిగా గడచిపోతాయి. పిల్లల అల్లరి ఎంత కాలక్షేపం. పిన్నీ, బాబాయ్ అంటూ చుట్టూ తిరుగుతూ ఉంటే ఎంత ఆనందంగా ఉంటుంది. ఒకరికొకరికున్న అనుభంధం, ఆత్మీయతా కొంటే వస్తాయా! పెద్దవాళ్ళున్న ఇంట్లో ఆడ వాళ్ళకుగాని, మగవాళ్ళకుగాని వినయము, విధేయత, క్రమశిక్షణ అలవడుతాయి. స్వార్థానికి తావు అసలేఉండదు. ఒక వేళ నేను అర్థాంతరంగా చనిపోయానే అనుకో..." టప్పున అతని నోరు మూసింది లక్ష్మి తన చేత్తో.

"అలాంటి మాటలు నాతో మాట్లాడొద్దు" అంది

"నేను ఉదాహరణకే చెప్పింది... సరే నా విషయం వదిలెయ్, మానాన్న, బాబాయ్ కలసి ఇదే ఇంట్లో ఒక కుటుంబంగా కాపురం చేసేవాళ్ళు. మా బాబాయ్, పిన్నీ ఒకసారి సినిమా నుంచి రిక్షాలో వస్తూ ఏక్సిడెంటులో పోయారు. అయినా మా రామం అన్నయ్యను మా నాన్నే పెంచి పెద్దచేశాడు. అందుకే నే చెప్పేదేమిటంటే కలసి ఉంటే పిల్లల జీవితాలకో భద్రత ఉంటుంది." ఊపిరి పీల్చుకొన్నాడు.

"అంతేగాని నా మాట విననంటారు."

"నీవు నన్నక్కడే అర్థం చేసుకోంది. వినవలసిందయితే ఎందుకు వినను లక్ష్మి."

"సరే ఉమ్మడికుటుంబంలో మీక్కనిపించిన లాభాలు అవే అయితే, నష్టాలు కూడా వినండి... పగటిపూట భర్తతో ఓ మాట మాట్లాడుకొనే స్వాతంత్ర్యంలేదు. ఎవరి పిల్లలు ఎలా విసిగించినా నోరు మూసుకొని పడుండాలి. నోరెత్తితే చాడీలు చెప్పినట్లవుతుంది. మీరను కొన్నట్లు కుటుంబాలకు భద్రత కాదుగదా సోమరి తనం ఏర్పడుతుంది. అవతలివాడు చేస్తున్నాడుగదా నేనెందుకు చేయాలి అనుకొంటారు. మొన్నటికి మొన్న మీ పెద్ద వదిన వారంరోజులు రూములో పడుకొంది. నిజానికి వంట్లో బాగులేదో లేక దొంగవేషాలో ఎవడికి తెలుసు? ఎవరు ఎక్కువ సంపాదించినా తక్కువ సంపాదించినా ఇక్కడ అందరూ సమానమే. మనం వాళ్ళ జీతాలకంటే ఎక్కువ సాంపాదిస్తున్నాం. అయినా ఏం లాభం? వచ్చిన ఆదాయం తాను సంపాదించేది కాదుగాబట్టి యజమానికి పొదుపుచేయాల్సిన అవశ్యకత అంతగా కనబడదు. ఇవన్నీ కలిసి ఉంటే ఉండే నష్టాలు..."

లక్ష్మి ఇచ్చిన సుదీర్ఘమైన ఉపన్యాసాన్ని ఎటూ అర్థం చేసుకోలేక ఆలోచనలో పడిపోయాడు వేణుగోపాల్. ఒక విధంగా ఆలోచిస్తే లక్ష్మి చెప్పేది నిజమేనేమోనని అనిపిస్తూంది. మరొక విధంగా ఆలోచిస్తే ఇది అన్యాయం అనిపిస్తోంది. కాని లక్ష్మికి ఎదురు జవాబు చెప్పాలంటే తన దగ్గర చెప్పవలసినవేమీ లేవని నిర్ణయించుకొన్నాడు. కాని తనకు వేరు కాపురం పోతానని చెప్పగలిగే ధైర్యం లేదు.

"కొంతకాలం ఆగు. ఆలోచిస్తున్నాను" అన్నాడు చివరకు.

లక్ష్మి ఈ మాటలకు ఎంతో ఆనందించింది, ఈ మాత్రమైనా మార్పు వచ్చినందుకు. ఇది నిజానికి చిన్న మార్పేమీగాదు. చాల పెద్దమార్పే. ఈ మార్పును ఇలాగే రోజూ కొద్ది కొద్దిగా తెచ్చి చివరకు అనుకొన్నది సాధించవచ్చు. ఇలాంటి ఆలోచనలు రాగానే ఆమె కారోజు తృప్తిగా నిద్రపట్టింది.

ఆమెతో సరేనన్నాడేగాని, వేణుగోపాల్‌కు ఓవైపు భయంగానే ఉంది. అంతమంది అన్నలు కలసి ఉంటున్నప్పుడు తను ఈ విషయం ప్రస్తావనకు తెస్తే అందరిలోకి తనే చెడ్డవాడవుతాడు. అందుకే మెదలకుండా ఊరుకొన్నాడు. లక్ష్మి ఏరోజుకారోజు విషయం కదుపుతూనే ఉంది. వేణుగోపాల్ 'అలాగే' అంటూ కాలం గడుపుతూనే ఉన్నాడు. క్రమేణా లక్ష్మికి కూడా పనిభారం కాజొచ్చింది. ఎలా తప్పించుకోవాలా అని ఆలోచిస్తున్న లక్ష్మికి నెల తప్పడం ఒక దారి చూపినట్లయ్యింది. తనను తీసుకెళ్ళమని రహస్యంగా ఇంటికి ఉత్తరం వ్రాసింది.

లక్ష్మి తండ్రి ఓ మాదిరిగా ఉన్నవాడు. మూడవ నెలలో కూతుర్ని తీసుకువెళ్ళడానికి వచ్చాడు.

"మరేం ఫర్వాలేదు తమ్ముడూ ! ఈ ఇల్లు బాగా కలసి వచ్చింది. అమ్మాయి ఇక్కడే ఉంటుంది. కాన్పుకూడా ఇక్కడే చేసుకొంటుంది. ఇంతమందిమి ఉన్నాంగదా నీకేం భయంలేదు" అంది లక్ష్మి అత్తగారు.

"మాకూ ఎవరున్నారు అక్కయ్యా! ఉన్నది ఒక్కతే కూతురు. అచ్చటా ముచ్చటా తీర్చుకుందాం, అమ్మాయిని తీసుకురండని నా భార్య ఒకటే గోల" జవాబిచ్చాడాయన.

"అట్లాంటివేం పెట్టుకోకు. కావాలంటే అయిదవనెల్లో తీసుకెళ్ళి ఓ పదిరోజులు పెట్టుకోండి. మేం వచ్చి తీసుకొచ్చుకొంటాం" అంది అభిమానంగా. లక్ష్మి తండ్రి ఏం మాట్లాడలేదు.

మధ్యాహ్నం భోజనం చేసిన తరువాత తండ్రిని తన గదిలో కూర్చోబెట్టి కొద్దిసేపు మంతనాలాడింది. ఆరోజు సాయంత్రమే ఆయన వెళ్ళి పోయాడు.

ఆరోజు రాత్రి భర్తకు విషయమంతా చెప్పి, అయిదవ నెలరాగానే తాను పుట్టింటికి వెళ్తున్నానని, ఈ సమస్యను ఎలాగయినా పరిష్కరించాలనీ కోరింది. వేణుగోపాల్ సరేనన్నాడు, ఎప్పటిలాగే నవ్వుతూ. ఆమెకిప్పుడొక పరిష్కారమంటూ దొరికింది. అతనికీ ఈసమస్యను తేల్చడానికి ఇదే సమయమనీ అనిపించింది. రోజులు అలా గడచిపోతున్నాయి. అయిదవ నెల రాగానే లక్ష్మిని తీసుకువెళ్ళాడు ఆమె తండ్రి.

అనుకొన్న ప్రకారం పది రోజుల తర్వాత తీసుకురావడానికి వెళ్ళిన మామగారితో లక్ష్మి కాన్పు అయ్యే వరకూ ఇక్కడే ఉంటుందని చెప్పారు ఆమె తల్లి దండ్రులు. కోడలు అభిప్రాయము కూడా అదే అయ్యేసరికి. ఇంకేం చెప్పలేక గమ్మున వచ్చేసాడు. భార్య దగ్గరకు నెలకోసారి పోయి వస్తున్నాడు వేణుగోపాల్. తొమ్మిదవ నెలలో ఆమెను హాస్పిటల్‌లో అడ్మిట్ చేసారు. ఆమె మగశిశువును ప్రసవించింది.

ఇంటిల్లపాదీ బారసాలకు వెళ్ళారు. కోడల్ను తీసుకుపోయే విషయమై కదిలించాడు రాఘవయ్య. 'ఇప్పుడేం తొందర. వస్తుందిలే' అంటూ సర్దిపంపారు ఆమె తల్లిదండ్రులు. కొడుకు పుట్టగానే భార్యకు మరీ చేరువైపోయాడు వేణుగోపాల్. ఏది ఏమయినా భార్య చెప్పినట్లు వినాలనుకొన్నాడు. తన సుఖం కోసమే కదా ఆమె ఆలోచించేది అనే నిర్ణయానికి వచ్చాడు.

ఆరోజు ఉదయమే బట్టలుతుకుతున్న ఆడవాళ్ళకు వేణుగోపాల్ షర్టు జేబులోంచి లక్ష్మి వ్రాసిన బాంబు లాంటి ఉత్తరం బయటపడింది. దాన్ని చదివి జాగ్రత్తగా మామగారికి అందించింది రెండవ కోడలు. రాఘవయ్యగారికి దాన్ని చూడగానే గుండె ముక్కలయింది. అందులో ఉంది నాలుగే నాలుగు పదాలయినా అవి కాల్చిన ఇనుప ముక్కలు, 'వేరే కాపురముంటేనే తప్ప నేనిక్కడ్నుంచి రాను' అనేది ఉత్తరంలోని సారాంశం. జరిగే పరిణామాల గురించి ఆలోచిస్తున్న రాఘవయ్యకు ఇలాంటి ఉత్తరాలే ఒక నెలలో మరి రెండు అందాయి. ఇక తప్పదు. అమ్మాయి మనసులో ఇదన్నమాట ఉండేది. ఎన్నో తరాలుగా ఈ ఇంట్లోనే తమ వంశం అభివృద్ధి చెందింది. కాని ప్రస్తుతం చెడ్డరోజులు వచ్చాయి.

ఆ రాత్రి సంగతి చెప్పమని నిలదీసి అడిగాడు వేణుగోపాల్‌ని. వేణుగోపాల్ ఆయన చేప్పేదంతా నిజమేనని, లక్ష్మి వేరు కాపురం పెట్టమని పెళ్ళయి నప్పట్నుంచీ పోరుతుందని, తనకేమాత్రమూ ఇష్టంలేదని అంటూ ఆమెమీద నెట్టి చెప్పాడు. అన్నలందరూ తిట్టారు సంసార గౌరవం నాశనం చేసేడని. తల్లి దుర్దినాలు వచ్చాయని ఏడ్చింది. కోడళ్ళు చెవులు కొరుక్కున్నారు. ఎప్పుడూ చూడని ఈ సంఘటనని ఆశ్చర్యంగాచూస్తున్నారు పిల్లలు.

ఏం మాట్లాడకుండా ఊరుకొన్న రాఘవయ్య మరుసటి రోజే పెద్దకొడుకుని తీసుకొని లక్ష్మి వాళ్ల ఊరువెళ్లాడు. ఎంతో చెప్పిచూసారు ఆమె అమ్మానాన్నలకు. తలనొప్పి అనే సాకుతో ఆరోజంతా లక్ష్మి మామగారితో ఎక్కువ మాట్లాడే అవకాశం కలిగించలేదు. తప్పించుకు తిరిగింది. వేరు కాపురం పెడితేనే తప్ప తను కూతుర్ని పంపమని చెప్పారు ఆమె తల్లిదండ్రులు. దాంతో నిరాశా నిస్పృహలతో ఇంటికి తిరిగివచ్చారు.

దారిలో పెద్దకొడుకుతో మాట్లాడి వేణుగోపాల్‌ను వేరుగా పెట్టడమే మంచిదనే నిర్ణయానికి వచ్చాడు. ఆరాత్రి అందరూ వేణాగోపాల్ దురదృష్టవంతుడని, కష్టాల్లో పడబోతున్నాడని అన్నారు. వేణుగోపాల్ ఏం మాట్లాడలేదు.

రాఘవయ్య తనే స్వయంగా తిరిగి అన్ని హంగులున్న చిన్న డాబా ఇల్లు కుదిర్చి పెట్టాడు. బాడుగ రెండు వందలు. అంత పెద్ద పట్టణంలో ఆమాత్రం బాడుగకు దొరకడం నిజంగా ఒక వరం. వేణుగోపాల్ తల్లి, పెద్దకోడలు కొత్త ఇంట్లో పాలు పొంగించారు. రాఘవయ్య ఇంటికి కావలసిన వస్తువులు కొనిచ్చాడు. అంతవరకూ వేణుగోపాల్ సంపాదనలో మిగిల్చి పొదుపు చేసిన ఆరువేల రూపాయలు మొత్తమున్న బాంకు పాసుబుక్కు కొడుక్కి ఇచ్చాడు రాఘవయ్య.

• • •　　　　• • •　　　　• • •

లక్ష్మికి ఇప్పుడు చాల ఆనందంగా ఉంది. రాఘవయ్య దంపతులు అప్పుడప్పుడూ వచ్చి పలుకరించి వెళుతున్నారు. మిగతా కోడళ్లు లక్ష్మి కాపురానికి వచ్చినప్పుడు మాత్రమే చూసి వెళ్ళారు. మళ్ళీ ఆ మధ్య ఎప్పుడూ రాలేదు. వాళ్ళందరికీ వేణుగోపాల్ వేరుపోయి కుటుంబ గౌరవాన్ని నాశనం చేసాడన్న ఆలోచన తప్ప మరేమీలేదు.

ఆరోజు వేణుగోపాల్ తన కొడుక్కి మొదట జన్మదినోత్సవ పండుగ చేస్తున్నాడు. అంతకు ముందురోజే భర్తతో బిడ్డను తీసుకువెళ్ళి, తోడికోడళ్ళను, అత్తగారిని, మిగతా కుటుంబాన్నంతా ఆహ్వానించింది లక్ష్మి, దాంతో అందరికీ అక్కడకు వెళ్ళక తప్పలేదు.

బంధువులతోనూ, స్నేహితులతోనూ ఆ ఇల్లు నిండిపోయింది. బయటవేసిన షామియానా క్రింద ఎక్కువమంది కూర్చున్నారు. పండుగ సాయంత్రం ఆరుగంటల కల్లా పూర్తయింది. అందరూ తాము తెచ్చిన ప్రెజంటేషన్సు ఇచ్చి, కాఫీ టిఫిన్‌లు పూర్తిచేసి వెళ్ళిపోయారు. లక్ష్మి తోడికోడళ్ళు తమ పిల్లల్ని భర్తలతో పంపి లక్ష్మి కోరికమీద అక్కడే ఉన్నారు.

"లక్ష్మి ! ఈ ఇరుకు రూముల్లో ఎలా ఉంటున్నారు మీరు" అడిగింది పెద్దకోడలు.

"బిడ్డను పెట్టుకొని అంతపనీ నీ ఒక్కదానవే చేసుకోగలుగుతున్నావా" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది రెండవ కోడలు.

"మీకు వచ్చే ఆదాయం భోజన ఖర్చులకు, ఇంటి బాడుగకు ఎలా సరిపోతుంది" సందేహం వెలిబుచ్చింది మూడవ కోడలు.

అందరి ప్రశ్నలకూ సమాధానంగా చిరునవ్వు నవ్వింది లక్ష్మి. "ఏదైనా మనం చేసుకొనేదాంట్లోనే ఉంది. బావిలోని కప్ప బావే ప్రపంచం అనుకొన్నట్లు, మనం ఒక రకమయిన వాతావరణానికి అలవాటుపడి అదే బాగుందను కొంటే ఏం లాభం? కళ్లెత్తి ప్రపంచాన్ని పరిశీలించాలి. ప్రజలు ఎలా పోతున్నారో గమనించి, క్రొత్తదనం కోసం

ప్రాకులాడాలి. ఇప్పుడు నాకు మీరనుకొన్నట్లు ఏ బాధలూ లేవు. పగలంతా పత్రికలతో, బాబుతో కాలక్షేపం. రోజూ సాయంత్రం షికారుకి, ప్రతి ఆదివారం సినిమాకి పోతున్నాం. ఇందులో మే ఇబ్బంది పడేదేంలేదు. ఒక విధంగా వేరుపడడం, మేం ఆనందంగా ఉండడం కోసమేమోనని ఇప్పుడనిపిస్తూంది?" అంటూ చెప్పింది. అంతేగాని తన బాంకుబాలెన్సు కరిగి పోయిన సంగతి చెప్పలేదు.

అందరూ ఆ సమయానికి తలలూపి ఇల్లు చేరుకున్నా, వాళ్ళ మనసుల్లో గూడు కట్టుకొన్న భావాలు సుడులు తిరగడం మానలేదు. లక్ష్మివాళ్ళ ఇంట్లో వంటరూములోని డైనింగు టేబులూ, కుక్కరూ, గ్రైండరూ, బీరువా నిండా పేర్చి ఉన్న రకరకాల చీరలు వాళ్ళ కళ్ళముందు కదలసాగాయి. అక్కడ గోడలకు రకరకాల వర్ణచిత్రాలు వ్రేలాడుతూంటే, ఇక్కడ ఏకాలం నాటివో దేవుడిబొమ్మలు వెలసిపోయినట్లున్నాయి. వారికారోజు నిద్రపట్టలేదు. తాము కూడా విడిపోయి ఎవరికి వాళ్ళు స్వతంత్రంగా బ్రతకాలని నిర్ణయించుకొన్నారు. ఆ రోజునుంచి భర్తల్ని ఆదేపనిగా సాధించసాగారు. ఆలోచించే కొద్దీ మగవాళ్ళకు కూడా అదే మంచి దనిపించింది తమ్ముడి సంసారం చూసిన తర్వాత.

అప్పటి వరకూ వారికి కనపడని కష్టాలు ఇప్పుడాయింట్లో కనిపించసాగాయి. తను చేసే ప్రతిపనీ, సంపాదించే ప్రతిపైసా అవతలి వాళ్ళకోసమే అనేటువంటి భావం ప్రతి ఒక్కరిలోనూ ఏర్పడింది. ప్రతి ఒక్కరిలోనూ అనవసరమైన విసుగు. మొత్తానికి ఆ వాతావరణ మంతా విషతుల్యమైపోయింది. ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకొనే మాటల్లో కూడా అప్యాయత లేదు. రాఘవయ్యగారు తెలివిగలవారు కనుక మార్పును అతి త్వరలోనే పసిగట్టగలిగారు. దీనికంతటికీ కారణం లక్ష్మి నాటిన విషబీజాలేనని తెలుసు. అందుకే అవి పెరగక ముందే త్రుంచి వేయాలనే ఉద్దేశ్యంతో ఆరోజు రాత్రి అందర్నీ సమావేశపరచి అసలు విషయం ఎత్తాడు.

తమకైతాము చెప్పలేక నానా అవస్థలు పడుతున్న అన్నదమ్ములు, తండ్రి అలా అడిగేసరికి కొంత ధైర్యం చిక్కి, తాము వేరు పోవాలను కొంటున్నట్లు స్పష్టంగా చెప్పారు. తాను దీని వల్ల జరిగే అనర్థాలను చెప్పాలనుకొన్నా, వాళ్ళు వినేస్థితిలోలేరని, తెల్లవారగానే హైదరాబాదులో ఉన్న రామానికి టెలిగ్రాం కొట్టాడు వెంటనే బయలుదేరి రమ్మని.

మరుసటి రోజు ఉదయం పది గంటలకల్లా హాజరయ్యాడు రామం. అంతకు ముందు వేణుగోపాల్ వేరుపోయినప్పుడు భార్యాభర్తల్ని చీవాట్లేసి వాళ్ళ దృష్టిలో దుర్మార్గుడనిపించుకొని వెళ్ళిపోయిన రామం ఈసారి నాలుగు రోజులు సెలవు పడేసి మరీ వచ్చాడు. 'ఈ సంసారినికి ఏదో గ్రహణం పట్టింది. వీళ్ళకు ప్రశాంతంగా బ్రతికే రోజులు లేవు' మనసులోనే అనుకొన్నాడు.

వేరుపోతే చాలా బాధలు పడాల్సి వస్తుందని, ఉమ్మడి కుటుంబాలు పొదుపుకు ఉదాహరణలయితే, విడి కాపురాలు ఖర్చుకు నిదర్శనాలని, ఉదాహరణకు తాను పెద్ద దిక్కు లేక ఎన్ని అవస్థలుపడేదీ వివరించాడు. కాని ఇదంతా వాళ్ళకు చెవిటి వాడిముందు శంఖం ఊదినట్లయ్యింది. ఒకవేళ అలాంటి వేవయినా ఉంటే, అందరిలాగే తామూ ఇబ్బందులు పడటానికి సిద్ధమేననీ బదులు చెప్పారు.

రాఘవయ్య కళ్ళలో నీళ్ళు నిండుకొన్నాయి. జానకమ్మ నిస్తేజంగా చూస్తూ ఉండిపోయింది. తమంత ఎదిగిన కొడుకులు. వాళ్ళకు తాము చెప్పేస్థితిలో లేరు. వాళ్ళు చెప్పినట్లు వినాల్సిన వయసులో ఉన్నారు తాము. వాళ్ళ మానసిక సంఘర్షణకు విచలితుడై పోయాడు రామం. పెద్దమ్మ, పెదనాన్నా తనను కొడుకుల కంటే ఎక్కువగా చూశారు. అందులోనూ ఈ ఇంట్లో ఆస్తి తనకు సగం రావాలి. మిగతా సగంలో పెదనాన్న అతని కోడుకులూ పంచుకోవాలి. కనక తనకూ కొంత బాధ్యత ఉంది. ఈ విషయంలో వీలున్నంత వరకూ పెదనాన్నను ఆదుకోవడం తన ధర్మం అనుకొన్నాడు.

చర్చలూ, ప్రతి చర్చలూ సాయంత్రం వరకూ జరిగి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చారు. దాని ప్రకారం రాఘవయ్య దంపతులు రామం దగ్గర ఉండడం. ప్రస్తుతమున్న ఇల్లు బాడుగకు ఇచ్చి, అది రాఘవయ్య పోషణార్థం ఉంచి, కొడుకులు వాళ్ళ సంసారాలతో ఇష్టమొచ్చిన చోట ఉండవచ్చు. దానికి అంతా సమ్మతించారు. రాఘవయ్య దృష్టిలోఒక మహావృక్షపు వ్రేళ్ళను తెగనరకి దాన్ని కూల్చి, కొమ్మలను, కాండాన్ని ముక్కలు చేసి కుప్పలుగా పెట్టి, ఒక్కొ కుప్ప, ఒక్కోచోటికి తరలించినట్లయ్యింది. తన దగ్గరున్న బాంకు పాసుపుస్తకాలు ఎవరివి వాళ్ళకు పంచాడు రాఘవయ్య.

• • •   • • •   • • •

రోజులు చకచకా గడచిపోతున్నాయి. రాఘవయ్యగారు, జానకమ్మ రామం ఇంటికి వచ్చి అప్పుడే నాలుగు సంవత్సరాలయింది. వాళ్ళకు రామం ఇంట్లో పోగోట్టుకొన్నదేదో దొరికినట్లుగా ఉంది. రామం ఇచ్చే గౌరవం, కోడలు వాళ్ళ మాటలకు విలువ నివ్వడం, పిల్లలు తాతయ్యా, నానమ్మా అంటూ వెంటబడడం చాలా ఆనందంగా ఉంది. రామం పెదనాన్నకు వచ్చే అద్దె తాలూకు డబ్బును, ఆయన పేరనే బాంకులో పొదుపు చేస్తున్నాడు.

ఆరోజు ఉదయాన ఆఫీసుకు బయలుదేరబోతుండగా ఒక కవరు అందించాడు పోస్టుమాన్. అందులో నాలుగు కాగితాలు ఉన్నాయి. నలుగురు కొడుకులూ మాట్లాడుకొని వ్రాసినట్లుంది.

పెద్దకొడుకు వ్రాసిన దాంట్లో బాంకు బాలెన్సుతో ఎట్లాగో మూడేళ్ళు నెట్టుకొచ్చేడని, తరువాతనే కష్టాలన్నీ ఆరంభమయ్యాయని, అందరిలోకీ తక్కువ జీతం పొందుతున్న తాను, ఇంట్లో ఖర్చులకు, పిల్లల స్కూలు ఫీజులకు తట్టుకోలేక కొంత అప్పుల పాలయ్యాడనీ, ఇంకొంత కాలంపోతే అప్పిచ్చేవాడే దొరకడని తెలియజేసాడు. చివరగా తమ నాలుగు కుటుంబాలనూ కలిపి పూర్వంలాగే ఉండేట్లు చేయమనీ కోరాడు.

రెండవ కొడుకు వ్రాస్తూ, తాను పేరుకు బాంకు ఉద్యోగస్థుడయినా, మిగతా అన్నదమ్ములకంటే జీతమెక్కువ వస్తున్నా భార్య ఖర్చులను తట్టుకోలేక అప్పుల పాలవబోతున్నాడని, ఇంతకు ముందు నెలకు రెండు సార్లు సినిమాకి వెళ్ళేవాళ్లని, ఇప్పుడు వారానికి రెండు సార్లయినా వెళ్ళాలని పట్టుబడుతూందని, ఇప్పుడు కనబడ్డ ప్రతి వస్తువు కావాలని కోరుతూందని, తనను ఈ ఆపదలోంచి తప్పించాలంటే అందరితో కలసి పూర్వం మాదిరిగా ఉండేటట్లు చేయడమేననీ వివరించాడు.

మూడవ కొడుకు ఉత్తరంలో, తాను మొదట రెండు వందలా యాభై రూపాయల అద్దె ఇంట్లో ఉండేవాడినని, కాలక్రమేణా ఇప్పుడు వందరూపాయల అద్దె ఇంట్లో ఉంటున్నాడని, దీన్ని బట్టి తన ఆర్థిక స్థితి అర్థం చేసుకోమని వ్రాశాడు. పిల్లలు మాట వినడంలేదని, ఎక్కడ జేబు దొంగలుగా తయారవుతారోనని భయంగా ఉందని, తమని మళ్ళీ కలిపి పుణ్యం కట్టుకోమని కోరాడు.

వేణుగోపాల్ వ్రాస్తూ, తాను నిక్షేపంలాంటి ఉమ్మడి కుటుంబం చీలడానికి కారణమైనందుకు తగిన శాస్తి జరిగిందని భార్య పశ్చాత్తాప పడుతున్నదని, మామగారు అంగీకరిస్తే క్షమాపణ చెప్పుకొని అందరితో కలసి ఉండడానికి సిద్ధంగా ఉందని తెలియజేసాడు. ఇంట్లో పనిభారం ఎక్కువ కావడంతో భార్యకు అప్పుడప్పుడూ గుండెనొప్పి వస్తున్నదని, వైద్యం చేయిస్తున్నాడని వ్రాసాడు. ఇలా మెడికల్ షాపు వదలి ఇంటి పనుల్లో ఉండటంతో వ్యాపారం సరిగా జరగటంలేదని, అప్పుల పాలవబోతున్నాడని, ఇది చూసి మామగారు కూడా రావడం తగ్గించేరని, ఎలాగయినా అందర్నీ ఒకటి చేసి, ప్రశాంతంగా కాపురముండేట్లు చేయమని కోరాడు.

ఉత్తరాలన్నీ పెద్దనాన్న పెద్దమ్మలకు చూపించాడు రామం.

రాఘవయ్య ఒక్కసారి నిట్టూర్చి, "బాబూ ! ఈ మార్పు తాత్కాలికమే. వీళ్ళ మనసులు మళ్ళీ కొంతకాలం తర్వాత అయినా మారక తప్పవు. అయానా మేము ఇప్పుడు కలసి ఉన్నా, పూర్వం మాదిరిగా వాళ్ళు నామాట వినరు. నీవు యోగ్యుడవు, నీ దగ్గరనే మా జీవితాల్ని చరమాంకం వరకు వెళ్ళబుచ్చాలనే నిర్ణయానికి ఎప్పుడో వచ్చాము."

"అయితే వాళ్ళ పరిస్థితి ఏమిటి పెదనాన్నా" బాధగా అడిగాడు రామం.

"ఏముంది. బాబూ ! నీవు రేపే వెళ్ళి, మన ఇల్లు ఖాళీ చేయించి వాళ్ళ నందులో ఉండమను. కొడుకులు కాబట్టి మేము అప్పుడప్పుడూ వెళ్ళి చూసొస్తుంటాము. అంత మాత్రమే?" ఖండితంగా చెప్పేడు. జానకమ్మ తల ఊపింది. సెలవుపెట్టి ఆ రోజే బయలుదేరాడు రామం.

• • •   • • •   • • •

ఇప్పుడు రాఘవయ్యగారి నలుగురు కొడుకులూ కలిసే ఉంటున్నారు. ఒకే ఇంట్లో ఉంటున్నా వేరు వేరు కాపురాలు. నిద్ర లేచింది మొదలు పడుకొనేంత వరకూ తీరని శ్రమ. చిన్న పిల్లల తగాదాలు. కోప్పడితే అన్నదమ్ముల మధ్య ఈర్ష్యాద్వేషాలు. ఒక కోడలు మీద ఒక కోడలు చాడీలు చెప్పుకొని చెవులు కొరుక్కోవడం. ఇల్లంతా రణగొణ ధ్వనులు. ఒక నిర్ణీత పద్ధతిలేదు. ఒక బాధ్యతలేదు. ఒక క్రమ శిక్షణలేదు. రోజులు గడపడమే తమ ధ్యేయంగా జీవిస్తున్నారు వాళ్ళు ఆపట్టణంలో అందరితోబాటు ✸

(ఆంధ్రపత్రిక వీక్లీ, తేది 11-3-1983)